

І. І. Уманський

СТІЙКІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Викладено сучасні підходи до оцінки та забезпечення стійкості державних фінансів. Визначено перелік індикаторів стійкості, що використовуються в ЄС та рекомендуються для запровадження в Україні. Надано характеристику фіскальних розривів у середньо-й довгостроковому періодах. Висвітлено практику створення незалежних фіскальних інститутів та застосування спеціальних фіскальних правил у країнах ЄС. Розглянуто заходи щодо запобігання бюджетним ризикам. Особливу увагу приділено питанням бюджетного дефіциту й державного боргу, заходам щодо фіскальної консолідації, стабілізації державних фінансів та проведення структурних реформ відповідно до напрямів співробітництва з МВФ, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Ключові слова: стійкість державних фінансів, індикатори стійкості, бюджетні ризики, бюджетний дефіцит, державний борг, незалежні фіскальні інститути, фіскальні правила.

Табл. 6. Літ. 16.

И. И. Уманский

УСТОЙЧИВОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

Изложены современные подходы к оценке и обеспечению устойчивости государственных финансов. Определен перечень индикаторов устойчивости, используемых в ЕС и рекомендуемых для внедрения в Украине. Представлена характеристика фискальных разрывов в средне- и долгосрочном периодах. Освещена практика создания независимых фискальных институтов и применения специальных фискальных правил в странах ЕС. Рассмотрены меры по предотвращению бюджетных рисков. Особое внимание уделено вопросам бюджетного дефицита и государственного долга, мерам по фискальной консолидации, стабилизации государственных финансов и проведению структурных реформ в соответствии с направлениями сотрудничества с МВФ, Соглашением об ассоциации между Украиной и ЕС.

Ключевые слова: устойчивость государственных финансов, индикаторы устойчивости, бюджетные риски, бюджетный дефицит, государственный долг, независимые фискальные институты, фискальные правила.

Igor Umanskyi

PUBLIC FINANCE SUSTAINABILITY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

The modern approaches to assessment of public finance sustainability and its ensuring are outlined. The list of soundness indicators used in the EU and recommended for implementation in Ukraine is defined. The fiscal gaps in medium and long run are characterized. The practice of founding independent fiscal institutions and the use of specific fiscal rules in the EU states is highlighted. It is considered measures to prevent fiscal risks. Special attention is paid to the issues of budget deficit and public debt, fiscal consolidation and public finance stabilization measures, structural reforms' implementation in accordance with directions of cooperation with IMF, the EU-Ukraine Association Agreement.

Keywords: public finance sustainability, soundness indicators, fiscal risks, budget deficit, public debt, independent fiscal institutions, fiscal rules.

JEL classification: E62, F36, H60, H61, H63.

© Уманський І. І., 2015

Коаліційною угодою, що укладена учасниками коаліції депутатських фракцій Верховної Ради України [1], Стратегією сталого розвитку “Україна-2020” [2], Програмою діяльності Кабінету Міністрів України [3] визначено основні напрями та системні заходи щодо глибокого реформування державних фінансів із урахуванням євроінтеграційного вектора розвитку відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Із метою реформування, стабілізації та забезпечення стійкості державних фінансів передбачено:

- запровадження середньострокового бюджетного прогнозування й планування та системи стратегічного планування, у т. ч. уведення трирічної бюджетної декларації й розроблення стратегічних планів міністерств (у межах граничних сум середньострокового бюджету);

- закріплення чітких бюджетних правил, зокрема щодо виключних випадків внесення змін до бюджету протягом року (з 2016 р.);

- усунення не характерних для державного бюджету видатків;

- прийняття нового закону України про Рахункову палату, який передбачатиме реалізацію її повноважень щодо контролю надходжень і видатків державного й місцевих бюджетів (лише в частині міжбюджетних трансфертів), зокрема стосовно оцінки ефективності реалізації інфраструктурних проектів;

- законодавче врегулювання питання проведення аудиту місцевих бюджетів та прозорості їхньої звітності;

- створення системи управління ризиками державного боргу задля запобігання піковим навантаженням на державний бюджет, розвитку вторинного ринку державних облігацій за рахунок проведення активних операцій із державним боргом, вільними коштами на єдиному казначейському рахунку;

- запровадження системи внутрішнього контролю й аудиту відповідно до стандартів ЄС, повноцінної системи планування та оцінки виконання державного бюджету за результатами, методології ESA 2010 у публічні фінанси, системи “Прозорий бюджет” із метою забезпечення доступності інформації про державні фінанси для суспільних потреб;

- дотримання “структурних маяків”, передбачених у Меморандумі про економічну та фінансову політику між Україною і МВФ щодо дефіциту сектору загальнодержавного управління (за методологією МВФ);

- упровадження Закону України “Про державну допомогу суб’єктам господарювання”;

- застосування нових підходів до формування місцевих бюджетів, визначення засад трансфертної політики та організації міжбюджетних відносин;

- проведення податкової реформи, забезпечення прозорості й передбачуваності податкової системи.

Згідно із зазначеним Меморандумом, метою фіскальної політики в середньостроковому періоді є поступова фіскальна консолідація за рахунок оптимізації видатків, що дасть змогу зменшити дисбаланси. Заплановано

реалізацію низки структурних фіскальних заходів — для досягнення цілей консолідації на 2015—2016 рр. та розширення фіскального простору реформ.

Напрями реформ системи державних фінансів, окреслені в Коаліційній угоді та Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, повинні втілюватися в управлінських рішеннях стосовно забезпечення стійкості державних фінансів в Україні. При цьому необхідно взяти до уваги досвід підтримки стійкого стану державних фінансів, набутий країнами ЄС.

Оцінка стійкості державних фінансів передбачає врахування ризиків їх розвитку протягом коротко-, середньо- й довгострокового періодів. Варто зауважити: під час подолання наслідків економічної кризи 2008—2009 рр. такі ризики зросли в більшості країн світу, що проявилось в подальшому розбалансуванні, зведенні балансів сектору загального державного управління (СЗДУ) з дефіцитом та накопиченні державного боргу. Зазначені зміни призвели до погіршення стійкості цього сектору.

Результатом цих негативних змін стало обмеження можливостей протидії внутрішнім і зовнішнім викликам із використанням потенціалу СЗДУ, а також ускладнення умов фінансування заходів із упровадження реформ. Для визначення й обґрунтування напрямів забезпечення стійкості державних фінансів України необхідний поглиблений аналіз ризиків формування ресурсної бази СЗДУ, включаючи державний і місцеві бюджети, державні цільові фонди.

Оцінка стійкості державних фінансів великою мірою сприяє своєчасному прийняттю управлінських рішень, спрямованих на недопущення розбалансування та погіршення розвитку цих фінансів протягом середньострокового й поточного періодів. Проведення такого аналізу передбачає формування переліку цільових індикаторів, а також їхніх граничних значень, яких треба дотримуватися при управлінні фінансовими операціями державного сектору економіки.

Перелік індикаторів стійкості державних фінансів із метою їх використання в Україні доцільно формувати з урахуванням таких можливостей:

- якомога повнішого охоплення динаміки фінансового розвитку державного сектору;
- створення інформаційної бази для проведення аналізу таких індикаторів у розрізі особливостей розвитку України;
- використання наукових і методичних розробок щодо стійкості державних фінансів, підготовлених (і запроваджених) в Україні та за кордоном;
- застосування системи індикаторів у практичній діяльності (з урахуванням як сектору загалом, так і його окремих складових) протягом коротко- й середньострокового періодів;
- моніторингу прийнятих індикаторів у автоматичному режимі впродовж установлених періодів;
- реалізації стандартного набору заходів із підтримки державних фінансів у стійкому стані (на основі визначення їх переліку з метою запобігання відхиленням від рекомендованих значень).

Питання стійкості державних фінансів ґрунтовно досліджуються фахівцями Міжнародного валютного фонду, а також Європейської комісії, де розробляються методологічні підходи до визначення структури таких фінансів та індикаторів їх оцінки [4–6]. Утім, аналізуючи стійкість державних фінансів в Україні, треба враховувати національні особливості економічного, фінансового й соціального розвитку.

Фіскальні розриви негативно позначаються на економічному поступі та потребують вжиття заходів фіскального регулювання, спрямованого на підтримання стійкості державних фінансів. У посткризовий період у більшості країн світу реалізуються заходи, націлені на збалансування фіскальної сфери. Навіть за невисоких фіскальних ризиків доцільно коригувати фіскальну позицію з метою запобігання погіршенню показників розвитку державних фінансів на середньострокову перспективу та загостренню ситуації. Чим більшими є показники фіскального розриву, тим нагальнішим стає цілеспрямоване коригування балансу СЗДУ задля досягнення стабільнішого стану державних фінансів.

В Україні рівень фіскальних ризиків потребує коригування з метою недопущення погіршення фіскальної позиції. Отже, необхідно розробити й реалізувати систему заходів, спрямованих на зменшення фіскальних розривів і поліпшення балансу СЗДУ протягом середньострокового періоду.

МВФ спільно зі Світовим банком розробив методику оцінювання фінансової стійкості, що включає як кількісні, так і якісні індикатори, котрі допомагають аналізувати та оцінювати стійкість, а також економічні й інституційні чинники, що її визначають. Основними інструментами кількісної частини є системи завчасного попередження (EWSs) і макропруденційний нагляд.

Системи завчасного попередження, або випереджальні індикатори, є частиною системи оцінювання фінансової стійкості, використовуваної МВФ, чие завдання полягає у визначенні відповідних індикаторів, зміни котрих здебільшого передують коливанням загальної економічної активності. Зазвичай система завчасного попередження комбінує низку індикаторів у єдиний зведений показник ризику виникнення кризи [7].

Фахівці МВФ і Світового банку застосовують різні підходи до побудови моделей систем завчасного попередження щодо прогнозування валютної кризи, основними з яких є: 1) індикатори, розроблені Г. Камінські; 2) пробіт-логіт (probit-logit) моделі обмежених залежних змінних [8]. Запропоновані методики можна використати для оцінювання вразливості бюджетної системи.

Інші науковці пропонують для визначення впливу ризику на бюджетні показники модель ВВР (вартість за врахування ризиків) [9], котра зазвичай використовується з метою стимулювання знижувальних ризиків у фінансових портфелях. Особливістю застосування моделі в державних фінансах, зокрема в бюджетній сфері, є використання показника їхньої чистої вартості. Аналіз передбачає оцінювання поточної вартості головних складових бюджету. Перевагою цього підходу є врахування взаємозв'язку різних чинників ризику,

а недоліками — його технічна складність і вивчення впливу ризиків лише на бюджетну сферу, а не на фінансову загалом.

Для дослідження дії циклічності економіки на бюджетну сферу зарубіжні фахівці пропонують використовувати циклічно-скоригований баланс (ЦСБ), який відображає частину бюджету, пов'язану з дискреційними заходами бюджетної політики. Показник ЦСБ застосовує багато урядових і міжнародних організацій. Наприклад, концепція оцінки бюджетних ризиків Казначейства Великобританії збігається з поширеним підходом розрахунку ЦСБ. Використання останнього допомагає точніше визначити бюджетні ризики та їхній вплив на рівень бюджетних витрат.

Створено також методику оцінювання вразливості бюджетів, котра фокусується на з'ясуванні спроможності бюджетної системи подолати шоки. Основними індикаторами вразливості уряду є розміри дефіциту та боргу: чим вони більші, тим важче подолати шоки. Інші індикатори стосуються гнучкості збалансування доходів і витрат. Наприклад, у розрізі доходів низькі податкові ставки дають змогу провадити гнучкішу політику в разі потреби їх підвищення за несприятливої ситуації. В аспекті витрат головним індикатором є частка незмінних витрат: що вона вища, то менш гнучкою може бути політика уряду щодо таких витрат [10].

З огляду на основоположні норми Договору про функціонування Європейського Союзу, Європейська комісія вимагає від країн — учасниць ЄС дотримуватися помірною рівня дефіциту (3 % ВВП) і боргу (60 % ВВП) та забезпечувати сильну бюджетну позицію, яка дає змогу протистояти економічним шокам. При цьому, хоча країни-учасниці мають власні системи бюджетування, їхні уряди зосереджуються на річному бюджетному циклі. Бюджетна політика ЄС, навпаки, встановлює середньострокове бюджетне планування для національних урядів, поліпшуючи фіскальну стабільність усього Співтовариства [11].

Запровадження таких правил базується на стандартах Пакту стабільності та зростання й Фіскального пакту, котрий набрав чинності з 1 січня 2013 р. Щодо взаємодії між інституціями слід зазначити, що Європейська комісія проводить моніторинг і оцінку фіскальної діяльності держав-членів, тоді як рішення, рекомендації та санкції належать до компетенції Ради міністрів фінансів і економіки [10].

Важливим етапом оцінювання ризиків бюджетних видатків є попередження випадків неефективного виконання програм та, як наслідок, неефективного використання бюджетних коштів (дії ризиків бюджетних видатків).

У більшості країн, що використовують сучасні технології бюджетування, зокрема у США, Австралії, Великобританії, Німеччині, Нідерландах, Новій Зеландії, Словаччині, до проведення оцінки бюджетних програм залучаються як фахівці міністерства фінансів, так і головні розпорядники бюджетних коштів. Періодичну оцінку здійснюють і державні, й недержавні інституції. Результати щорічного оцінювання обов'язково включають до пакета

бюджетних документів, котрий подається на розгляд парламенту разом із проектом бюджету на наступний період. Усі звіти підлягають офіційній публікації та розміщуються на веб-сайтах державних інституцій (у двох формах — для фахівців і для пересічних громадян).

Особлива увага в управлінні бюджетними ризиками, спрямованому на забезпечення стійкості державних фінансів, приділяється обґрунтуванню заходів із запобігання таким ризикам. Як правило, до них належать:

- 1) поліпшення макроекономічних умов господарювання;
- 2) вдосконалення нормативно-правової бази, що регламентує формування й виконання державного бюджету;
- 3) підвищення якості бюджетної документації (забезпечення повноти інформації, включеної до неї)¹;
- 4) поліпшення бюджетного планування: забезпечення обґрунтованого планування видатків, результативних показників бюджетної програми та оптимізації бюджетних програм головного розпорядника бюджетних коштів у наступних бюджетних періодах; планування результативних показників бюджетної програми, котрі відображають її мету й завдання та відповідають функціям такого розпорядника;
- 5) вдосконалення ведення бухгалтерського обліку та процедур закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти;
- 6) поліпшення організації фінансового контролю витрачання бюджетних коштів розпорядниками нижчого рівня та одержувачами таких коштів;
- 7) створення системи внутрішнього й зовнішнього контролю витрат.

Чинники боргового характеру заслуговують на окрему увагу, що зумовлено значним рівнем ризиковості, пов'язаним із розміром і структурою боргів держави. Співвідношення обсягів дохідної й видаткової частин державного бюджету визначає безпосередню потребу в державних запозиченнях, впливаючи на обсяги накопичення державних боргів і платежів за ними. Наявні й новостворені борги підлягають сплаті за рахунок коштів державного бюджету (операції з погашення та обслуговування державного боргу).

Для визначення дефіциту бюджету переважно використовуються два підходи: 1) як до різниці між доходами й видатками, відповідно до вітчизняного бюджетного законодавства, — перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів бюджету та поверненням їх до нього); 2) як до результату фінансової діяльності держави (згідно з бюджетним законодавством розвинутих країн, зокрема ЄС) — підсумку операцій держави з фінансовими активами та зобов'язаннями.

Другий підхід надає можливість зосередитися на процесах, які виникають водночас із дефіцитом бюджету. Їхніми невід'ємними складовими є

¹ Документація річного бюджету (бюджет на рік і документація, що обґрунтовує статті бюджету) в тому вигляді, в якому вона подана до законодавчого органу для перевірки та схвалення, повинна давати повну картину фіскальних прогнозів, бюджетних пропозицій центрального уряду й результатів за минулі роки.

оптимальні обсяги такого дефіциту, структура джерел його фінансування та раціональне використання залучених коштів. Однак через недостатню обгрунтованість цих складових активна фіскальна політика часто спричиняє потрапляння країни до боргової пастки, “ефект витіснення” приватних інвестицій, втрату керованості фінансової системи.

Показник дефіциту бюджету вкрай важливий для оцінки макроекономічних ризиків загалом і бюджетних зокрема: він дає змогу охарактеризувати фінансову позицію держави та вплив бюджетно-податкової політики на внутрішній попит, стан грошово-кредитної системи й платіжного балансу.

Фіскальні стимули та тимчасове збільшення дефіциту бюджету в короткостроковому періоді позитивно впливають на сукупний попит і пропозицію в економіці, проте в довгостроковому періоді фундаментальні економічні показники можуть погіршитися — внаслідок підвищення рівнів процентних ставок і податкових вилучень, котрі деформують економічні пропорції та знижують темпи розвитку економіки.

Водночас у країнах зі значним державним боргом і нестабільним доступом до зовнішнього фінансування зростання дефіциту бюджету навіть у короткостроковому періоді може призводити до поглиблення економічної кризи та загострення фінансових проблем.

У світовій практиці одним із найважливіших методів мінімізації негативного впливу ризиків дефіциту бюджету є застосування *фіскальних правил*, які набувають форми законодавчих норм, процедур бюджетного процесу й цифрових завдань (граничних показників). Експерти МВФ рекомендують урядам країн із ринками, що формуються, розробляти бюджетні правила на основі цілей, скоригованих на циклічні коливання [12]. Такі правила, на їхню думку, перешкоджатимуть проциклічності податково-бюджетних заходів та посилюватимуть позитивний вплив фіскальної політики на економічний розвиток у довгостроковому періоді.

З метою розроблення, впровадження та моніторингу застосування фіскальних правил, оцінки макроекономічних і фіскальних умов стійкості державних фінансів, розроблення рекомендацій щодо проведення “здорової” фіскальної політики в багатьох країнах ЄС та інших розвинутих країнах утворені так звані незалежні фіскальні інститути (установи) — *фіскальні ради* (табл. 1).

Фіскальні ради є постійно діючими установами із законодавчо встановленим або виконавчим мандатом на публічну й незалежну оцінку бюджетно-податкової політики, планів і дій, які суперечать макроекономічним цілям забезпечення довгострокової стійкості державних фінансів, коротко- й середньостроковій макроекономічній стабільності. Крім того, фіскальна рада може сприяти використанню незалежних макроекономічних і бюджетних прогнозів у рамках підготовки бюджету, а також імплементації правил бюджетно-податкової політики; оцінити вартість нових політичних ініціатив; визначити розумні варіанти бюджетно-податкової політики, сформулювати рекомендації.

Таблиця 1. Мережа фіскальних рад

Країна	Назва ради	Рік утворення
Нідерланди	Нідерландське бюро аналізу економічної політики (Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis — Central Planning Bureau)	1945
Японія	Рада фіскальної системи (Fiscal System Council)	1950
Данія	Датська економічна рада (Danish Economic Council)	1962
Німеччина	Німецька рада економічних експертів (German Council of Economic Experts)	1963
США	Бюджетний офіс Конгресу (Congressional Budget Office)	1974
Бельгія	Вища рада фінансів (High Council of Finance)	1989
	Федеральне бюро планування (Federal Planning Bureau)	1994
Словенія	Інститут макроекономічного аналізу та розвитку (Institute of Macroeconomic Analysis and Development)	1991
	Фіскальна рада (Fiscal Council)	2009
Мексика	Центр досліджень державних фінансів (Center for Public Finance Studies)	1999
Австрія	Комітет державного боргу (Government Debt Committee)	2002
Південна Корея	Бюджетний офіс Національної асамблеї (National Assembly Budget Office)	2003
Швеція	Шведська рада фіскальної політики (Swedish Fiscal Policy Council)	2007
Канада	Бюджетний офіс Парламенту (Parliamentary Budget Office)	2008
Угорщина	Фіскальна рада (Fiscal Council)	2009
Кенія	Бюджетний офіс Парламенту (Parliamentary Budget Office)	2009
Великобританія	Офіс із питань бюджетної відповідальності (Office for Budget Responsibility)	2010
Румунія	Фіскальна рада (Fiscal Council)	2010
Ірландія	Ірландська фіскальна консультативна рада (Irish Fiscal Advisory Council)	2011
Сербія	Фіскальна рада (Fiscal Council)	2011
Словаччина	Офіс із питань бюджетної відповідальності (Council for Budget Responsibility)	2011
Австралія	Бюджетний офіс Парламенту (Parliamentary Budget Office)	2012
Португалія	Португальська рада з питань державних фінансів (Portuguese Public Finance Council)	2012
Франція	Вища рада з питань державних фінансів (High Council of Public Finance)	2013

Закінчення табл. 1

Країна	Назва ради	Рік утворення
Фінляндія	Національний офіс аудиту Фінляндії (National Audit Office of Finland)	2013
Хорватія	Рада фіскальної політики (Fiscal Policy Council)	2013
Чилі	Консультативна фіскальна рада (Fiscal Advisory Council)	2013
Італія	Бюджетний офіс Парламенту (Parliamentary Budget Office)	2014
Південна Африка	Бюджетний офіс Парламенту (Parliamentary Budget Office)	2014

Джерело: складено за даними: Strengthening Post-Crisis Fiscal Credibility: Fiscal Councils on the Rise — A New Dataset Xavier Debrun and Tidiane Kinda // IMF Working Paper. — 2014. — No 58, April. — P. 10.

Фіскальні ради повинні стати основним джерелом інформації про якість бюджетно-податкової політики. Найстарішою фіскальною радою є Нідерландське бюро аналізу економічної політики (Central Planning Bureau), першим директором якої був лауреат Нобелівської премії з економіки Ян Тінберген. Фінансова криза 2008—2009 рр. прискорила створення фіскальних рад, зокрема у Швеції, Угорщині, Словенії, Великобританії, Румунії, Ірландії, Сербії, Словаччині, Португалії, Франції, Фінляндії, Хорватії, Італії.

За даними Європейської комісії, кількість незалежних фіскальних інститутів у країнах ЄС у період 2008—2013 рр. збільшилася з 29-и до 43-х (табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка незалежних фіскальних інститутів у країнах ЄС

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість незалежних фіскальних інститутів, од.	29	30	34	36	40	43

Джерело: Офіційний веб-сайт Європейської комісії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/index_en.htm.

Доцільно ретельно вивчити зазначений досвід утворення та функціонування незалежних фіскальних інститутів (установ) у розрізі можливого запровадження найкращих практик із урахуванням умов України, необхідності забезпечення стійкості державних фінансів у середньо- й довгостроковому періодах [13].

У Директиві 2011/85/ЄС від 08.11.2011 (*далі* — Директива) визначено бюджетні рамки країн — членів ЄС [11, с. 43, 44]. Зокрема, в ній наголошено:

— країни-члени повинні уникати проциклічної податково-бюджетної політики, заходи фіскальної консолідації мають більшою мірою застосовуватися в економічно сприятливі періоди;

— фіскальні правила країн-членів повинні бути наріжним каменем посиленого бюджетного нагляду та міститися у щорічному національному бюджетному законодавстві;

— важливою вимогою є наявність умовних зобов'язань, таких як державні гарантії, непрацюючі кредити, зобов'язання за операційною діяльністю публічних корпорацій (преамбула Директиви).

Директивою встановлено, що кожна країна — член Євросоюзу повинна мати *специфічні фіскальні правила*, які забезпечують ефективне дотримання зобов'язань, котрі випливають із Договору про функціонування Європейського Союзу, у сфері бюджетної політики протягом багаторічного горизонту для СЗДУ загалом. Такі правила, зокрема, повинні сприяти: 1) відповідності значень дефіциту й боргу, встановленим згідно з Договором про функціонування Європейського Союзу; 2) прийняттю багаторічного фінансового горизонту планування, включаючи чітке дотримання середньострокових бюджетних цілей (ст. 5 Директиви).

Фіскальні правила мають містити детальну специфікацію таких елементів:

— визначення мети та сфери застосування правил;

— ефективний і своєчасний моніторинг дотримання правил, які базуються на результатах надійного й неупередженого аналізу, проведеного незалежними установами або органами, котрі наділені повноваженнями функціональної автономії щодо фіскальних органів країн — членів ЄС;

— наслідки в разі недосягнення відповідних встановлених параметрів (ст. 6.1 Директиви).

Якщо у фіскальних правилах є положення стосовно їх тимчасового недотримання, ці положення слід чітко зазначити, встановивши обмежене число конкретних умов, сумісних із зобов'язаннями країни-члена, котрі випливають із Договору про функціонування Європейського Союзу у сфері бюджетної політики, та жорсткі умови й процедури, за яких допускається таке недотримання (ст. 6.2 Директиви).

Відповідно до Регламенту Ради № 1177/2011, у Євросоюзі перевищення контрольного значення дефіциту бюджету загального уряду визнається винятковим лише тоді, коли надзвичайна подія, що не піддається контролю країни-члена, істотно вплинула на фінансовий стан загального уряду або погіршення бюджетного стану є результатом різкого економічного спаду.

Цим Регламентом встановлено новий контрольний показник щодо скорочення валового боргу загального уряду. Визначено, що валовий суверенний борг країн зони євро, де він перевищує 60 % ВВП, достатньою мірою зменшується та в задовільному темпі наближається до контрольного значення тільки в разі його скорочення щороку на 1/20 порівняно із середнім показником за попередніх три роки.

Також передбачено штрафні санкції за невиконання вказаних вимог: постійний компонент санкцій дорівнює 0,2 % ВВП, величина змінної складової залежить від стану виконання бюджету СЗДУ [14, с. 39].

Із метою посилення інтеграції в економічній і фіскальній сферах 2 березня 2012 р. 25 країн — членів ЄС уклали Договір про стабільність, координацію та управління Економічним і Монетарним союзом (*дали* — Договір) [15].

Згідно з цим документом, структурний дефіцит загального уряду країни не повинен перевищувати 0,5 % ВВП у ринкових цінах. Зазначена норма має відображатися в національному законодавстві (перевагу слід віддавати внесенню відповідних змін до Конституції).

Погоджено створення централізованого коригувального механізму, який буде автоматично задіяний при перевищенні встановленої межі. Контрольний показник для валового державного боргу збережено на рівні 60 % ВВП. Якщо він істотно нижчий за 60 % і ризики порушення довгострокової стійкості державних фінансів є низькими, держава може зафіксувати в межах середньострокових бюджетних цілей структурний дефіцит на рівні 1 % ВВП у ринкових цінах (статті 3.1, 3.2 Договору).

Задля поліпшення координації планування випуску національних боргових зобов'язань сторони Договору зобов'язані повідомляти Раду ЄС та Європейську комісію про плани випуску таких зобов'язань до початку їх реалізації (ст. 6 Договору).

Європейський суд дістав право накладати штрафні санкції на країни ЄС у разі порушення встановлених критеріїв. Відповідно до ст. 260 Договору про функціонування Європейського Союзу, звернення до суду готує Європейська комісія. Розмір штрафних санкцій не може перевищувати 0,1 % ВВП країни, котра порушила контрольні показники. Якщо країна-порушник входить до зони євро, отримані кошти спрямовуються до Європейського стабілізаційного механізму (European Stability Mechanism), у протилежному випадку — до загального бюджету ЄС (ст. 8.2 Договору).

Прийняття бюджетів із дефіцитом дозволяється тільки за наявності обґрунтованих джерел його фінансування. При цьому мають на увазі не абсолютну суму дефіциту, а лише його граничну величину. Вихідним положенням при її визначенні є дотримання безпечного економічного рівня відношення державного боргу до ВВП.

До ризиків державного боргу належать ті, що пов'язані з неоптимальною структурою зобов'язань за ознакою процентної ставки, валюти деномінації зобов'язань і термінів погашення боргу (процентний, валютний, ризик рефінансування). Окрему групу утворюють кредитні ризики, тобто зумовлені можливістю витрат у зв'язку з наданням державою кредитів (за рахунок залучених нею коштів) чи державних гарантій.

Окремого розгляду потребує *ризик умовних зобов'язань*, який означає можливість перекалення цих зобов'язань на бюджет держави, а не виконання їх безпосередніми позичальниками.

Процес управління ризиками починається на стадії складання проекту закону про державний бюджет на відповідний рік. До нього формуються пропозиції стосовно:

1) граничного розміру державного боргу на кінець бюджетного періоду з обґрунтуваннями (як складової управління бюджетним і рейтинговим ризиками);

2) обсягу фінансування дефіциту державного бюджету за рахунок державних запозичень або мінімальної величини профіциту державного бюджету, що має спрямовуватися на погашення державного боргу, з обґрунтуваннями;

3) суми внутрішніх і зовнішніх запозичень у відповідному бюджетному періоді з обґрунтуваннями (як складової управління валютним ризиком);

4) обсягу та структури коротко-, середньо- й довгострокових запозичень із обґрунтуваннями (як складової управління ризиком рефінансування).

Одним із основних напрямів удосконалення боргового ризик-менеджменту є зниження ризиків шляхом розроблення стратегії державних запозичень, котра дасть змогу досягти оптимального співвідношення витрат і ризиків, а також проведення операцій щодо активного управління державним боргом.

Моделювання різних стратегій державних запозичень включає формування:

— співвідношення розмірів внутрішніх і зовнішніх запозичень;

— співвідношень обсягів запозичень за фіксованими та змінними процентними ставками (зменшення запозичень за змінними ставками сприяє зниженню процентного ризику, проте при запозиченнях за фіксованими ставками (за інших рівних умов) зростають витрати на обслуговування державного боргу);

— запозичень із урахуванням термінів їх погашення.

Український уряд запроваджує програми попередження негативного впливу ризиків розвитку державних фінансів. Оновлено нормативну базу, що регламентує формування й виконання державного бюджету, значно посилено вимоги до дотримання фінансової дисципліни, підвищення ефективності капітальних видатків, використання програмно-цільового методу в бюджетному процесі.

Залежно від часового горизонту дослідження (обмеженого чи необмеженого) Європейською комісією рекомендовано такі індикатори розриву стійкості державних фінансів: S_0 — поточна стійкість, тобто в короткостроковому періоді; S_1 — стійкість у середньостроковому періоді; S_2 — стійкість протягом довгострокового періоду. При обчисленні індикатора S_2 потрібно враховувати необмежений (не визначений на конкретну дату) міжчасовий бюджетний розрив [5; 6].

Індикатори S_1 і S_2 характеризують наявність розриву між прогнозованими (на визначений період) державними витратами (на погашення й обслуговування державних боргових зобов'язань, а також дефіциту СЗДУ) та ресурсною базою, яка може використовуватися для їх фінансування. Такі розриви виникають унаслідок швидкого зростання державних витрат на тлі обмежених можливостей розширення ресурсної бази для їх фінансування. Збільшення державних доходів ускладнюється, зокрема, через імовірність зниження темпів економічного зростання, загрозу відпливу капіталів до інших країн, обмеження використання додаткових механізмів збільшення непрямого оподаткування. Водночас дедалі важче досягти помітного зменшення державних витрат у зв'язку з можливим негативним впливом перелічених процесів на економічне зростання та фінансування соціальних програм.

Слід звернути увагу також на те, що розрахунки цих розривів (із метою обчислення індикаторів стійкості державних фінансів) рекомендовано проводити за допомогою дещо спрощених підходів: шляхом аналізу не динаміки показників доходів, видатків і кредитування СЗДУ, а величини державної заборгованості, котра накопичилася на початок розрахункового періоду. Далі вона зменшується чи збільшується на суму профіциту/дефіциту СЗДУ. Крім того, важливо, що рівень державного боргу, очікуваний у майбутні періоди (прогнозування його частки відносно ВВП), визначається з урахуванням темпів приросту ВВП і дохідності державних боргових зобов'язань, які є одним із факторів накопичення такої заборгованості.

З метою уточнення розрахунків використовуються показники не балансу СЗДУ загалом, а структурного балансу. Для його обчислення визначається первинний баланс, котрий являє собою ту частину балансу бюджету, в якій не відображено фінансові потоки, пов'язані з проведенням платежів, спрямованих на обслуговування державних боргових зобов'язань. Цей баланс виокремлюється з метою аналізу обсягів і структури фінансування видатків бюджету без урахування впливу величини процентних платежів, націлених на виплату за державними борговими зобов'язаннями. Таким чином розв'язується завдання врахування обсягів доходів і видатків бюджету сектору, котрі спрямовуються лише на виконання функцій органів державного управління в чистому вигляді, без платежів із обслуговування державних боргових зобов'язань (оскільки їхні показники беруться до уваги при визначенні рівня державного боргу).

Структурний баланс — це баланс бюджету СЗДУ без урахування впливу чинника економічного циклу (фактичний баланс бюджету за вирахуванням циклічно скоригованого балансу бюджету, одноразових і тимчасових виплат).

Для виявлення потенційних можливостей забезпечення фіскального розриву беруться до уваги як прогнозовані надходження до СЗДУ, так і додаткові (потенційні) фінансові ресурси, котрі можуть (за рішенням уряду) залучатися на його фінансування. Крім того, визначення фіскального розриву передбачає врахування ймовірних додаткових витрат (у майбутніх періодах), що виникають через збільшення фінансування пенсійних виплат, швидке зростання яких прогнозується внаслідок збільшення чисельності населення пенсійного віку. Показник розриву стійкості обчислюють на підставі бюджетних прогнозів і прийнятої системи припущень та розглядають як індикатор для ухвалення рішень щодо запровадження бюджетних коригувань із метою забезпечення стійкості (стійкої позиції) державних фінансів у довгостроковій перспективі.

Довгострокове коригування структури первинного балансу (шляхом збільшення податків або зменшення бюджетних видатків) потребує досягнення встановлених показників величини боргу на певну дату. Розрахунки індикатора S_2 передбачають урахування необмеженого (не визначеного на конкретну дату) міжчасового бюджетного обмеження.

Для обчислення середньострокового розриву стійкості державних фінансів використовується індикатор S_1 , котрий відображає можливий розрив між витратною й дохідною частинами СЗДУ протягом середньострокового періоду. Цей індикатор показує різницю (розрив стійкості) між співвідношенням доходів у вигляді частки ВВП і необхідного фінансування витрат (відносно ВВП). При цьому враховуються всі можливі надходження до СЗДУ. Прогноз охоплює фінансування державних видатків, а також імовірне збільшення витрат через зростання обсягів фінансування на забезпечення пенсійних виплат (табл. 3).

За оцінкою значення індикатора S_1 для України, котрий враховує збільшення витрат пенсійної системи у зв'язку зі старінням населення, становить 4,5 % ВВП (див. табл. 3).

Якщо $S_1 > 2,5$, це свідчить про високий рівень середньострокового фіскального ризику для країн “червоної” зони. Значення S_1 від 0 до 2,5 вказує на середній

Таблиця 3. Індикатор фіскальної стійкості S_1 у країнах — членах Європейського Союзу та в Україні (2014–2030 рр.), % ВВП

Країна	Індикатор фіскальної стійкості	У т. ч. витрати пенсійної системи
“Зелена” зона		
Естонія	-2,8	0,1
Латвія	-2,4	-1,1
Данія	-2,1	-0,4
Швеція	-1,6	0,0
Болгарія	-1,2	0,7
Литва	-1,0	0,4
Угорщина	-0,8	-1,1
Румунія	-0,5	0,2
Словаччина	-0,1	-0,1
“Жовта” зона		
Німеччина	0,1	0,5
Польща	0,2	-0,3
Люксембург	0,4	1,7
Чехія	0,6	0,0
Нідерланди	1,2	0,4
Італія	1,5	-0,3
Мальта	1,6	-0,1
Австрія	1,7	1,2
Словенія	1,9	0,5
Фінляндія	2,1	1,4
Франція	2,2	0,1
“Червона” зона		
Іспанія	2,6	-0,2
Португалія	2,6	0,1
Великобританія	4,3	-0,1
Ірландія	5,2	0,6
Бельгія	5,4	1,7
Україна*	4,5	2,5

* Оцінка ДННУ “Академія фінансового управління”.

Джерело: European Economy. Identifying fiscal sustainability challenges in the areas of pension, health care and long-term care policies // Occasional Papers. — 2014. — No 201, October. — P. 7.

рівень фіскального ризику в середньостроковому періоді для країн “жовтої” зони, менше 0 — на низький рівень фіскального ризику для країн “зеленої” зони.

У загальному вигляді S_1 кількісно ідентифікує фіскальний розрив, який має бути ліквідований урядом у середньостроковому періоді для відновлення стійкості державних фінансів. Чим вищим є значення S_1 , тим більші коригування первинного структурного балансу необхідні для забезпечення їх стійкості.

Якщо $S_2 > 6,0$, це свідчить про високий рівень довгострокового фіскального ризику для країн “червоної” зони (табл. 4). Значення S_2 від 2,0 до 6,0 характеризує середній рівень фіскального ризику в довгостроковому періоді для країн “жовтої” зони, менше 2,0 — низький рівень фіскального ризику для країн “зеленої” зони (див. табл. 4).

Варто наголосити, що для повнішого уявлення про фіскальні розриви в Україні потрібні ґрунтовніші дослідження, зокрема первинного, циклічного і

Таблиця 4. Індикатор фіскальної стійкості S_2 у країнах — членах Європейського Союзу та в Україні (2014–2060 рр.), % ВВП

Країна	Індикатор фіскальної стійкості	У т. ч. витрати пенсійної системи
“Зелена” зона		
Естонія	1,9	0,1
Іспанія	0,3	-0,4
Франція	1,6	0,7
Італія	-1,6	-0,2
Угорщина	0,6	-0,1
Португалія	-1,0	-0,3
Латвія	-0,1	-1,5
“Жовта” зона		
Німеччина	2,1	1,5
Данія	2,2	-1,3
Польща	2,5	-0,8
Ірландія	3,2	3,0
Швеція	3,4	0,0
Болгарія	3,4	1,8
Австрія	3,5	1,7
Словаччина	4,3	1,4
Литва	4,3	3,1
Румунія	4,4	2,5
Великобританія	4,9	1,3
Нідерланди	5,3	1,0
Чехія	5,3	2,2
Фінляндія	6,0	1,9
“Червона” зона		
Мальта	6,2	3,0
Словенія	6,6	4,1
Бельгія	7,2	4,0
Люксембург	10,2	6,5
Україна*	10,6–11,4	6,8–7,5

* Оцінка ДННУ “Академія фінансового управління”.

Джерело: European Economy. Identifying fiscal sustainability challenges in the areas of pension, health care and long-term care policies // Occasional Papers. — 2014. — No 201, October. — P. 7.

Таблиця 5. Структурний баланс сектору загального державного управління в країнах єврозони та в Україні протягом 2008—2013 рр., % потенційного ВВП

Країни	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Австрія	-2,569	-3,062	-3,119	-2,231	-1,504	-0,995
Бельгія	-2,215	-4,247	-3,740	-3,856	-3,388	-2,518
Кіпр	н. д.	н. д.	н. д.	н. д.	н. д.	н. д.
Естонія	н. д.	н. д.	н. д.	н. д.	н. д.	н. д.
Фінляндія	1,635	0,099	-1,332	-0,911	-1,113	-0,249
Франція	-3,938	-5,376	-5,553	-4,547	-3,777	-2,804
Німеччина	-1,017	-1,117	-2,587	-1,183	-0,117	0,551
Греція	-14,275	-19,106	-12,294	-8,320	-2,325	1,586
Ірландія	-12,137	-9,538	-7,914	-6,515	-5,090	-4,057
Італія	-3,955	-4,249	-3,811	-3,715	-1,584	-0,551
Латвія	-4,545	-2,345	-2,437	-1,499	0,830	-0,932
Люксембург	2,123	0,894	-0,361	0,300	0,857	0,560
Мальта	-6,111	-3,422	-4,817	-3,399	-3,654	-3,004
Нідерланди	-0,834	-4,500	-3,874	-3,613	-2,191	0,193
Португалія	-5,296	-9,071	-8,915	-6,473	-3,933	-2,939
Словаччина	-4,576	-7,448	-7,000	-5,088	-4,195	-2,155
Словенія	-3,196	-4,255	-4,476	-3,627	-1,734	-1,571
Іспанія	-5,320	-9,535	-7,801	-7,300	-4,918	-3,764
Єврозона	-3,345	-4,746	-4,670	-3,742	-2,283	-1,209
Україна	-3,950	-2,231	-3,859	-3,154	-4,397	-4,555

Примітка. Дані по Кіпру та Естонії відсутні.

Джерело: World Economic Outlook Database. — October 2014.

структурного балансів СЗДУ. Зміни структурного балансу в країнах єврозони та в Україні протягом 2008—2013 рр. відображені в табл. 5.

Як бачимо, структурний баланс СЗДУ в Україні у 2013 р. перебував на рівні Латвії та Словаччини в кризовому 2008 р. Утім, ці держави завдяки заходам фіскальної консолідації змогли до 2013 р. істотно його зменшити. Якщо у 2008 р. структурний баланс СЗДУ в Україні перевищував відповідний показник для єврозони на 0,605 в. п., то в 2013 р. — уже на 3,346 в. п. За 2013 р. цей показник по Україні можна порівняти лише з його значенням для Ірландії.

Індикатор S_0 дає змогу виявити проблему стійкості в короткостроковому періоді. Методологія визначення цього індикатора відрізняється від методології S_1 і S_2 . Він не вимірює кількісну величину необхідного бюджетного коригування, як показники S_1 і S_2 , але є композитним індикатором, що допомагає оцінити ступінь ризику виникнення фіскального стресу в короткостроковому періоді. При цьому використовується широкий діапазон макрофінансових і фіскальних показників, котрі свідчать про можливість настання фіскального стресу в минулих періодах економічного розвитку [6, с. 23].

Коли фіскальний розрив перевищує встановлені урядом показники, для досягнення стійкого стану державних фінансів та обмеження таких розривів треба вжити заходів фіскального регулювання.

Таблиця 6. Порівняння основних макрофіскальних показників Європейського Союзу та України за 2008—2013 рр., % ВВП

Показник СЗДУ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Доходи						
ЄС	44,096	43,915	43,843	44,413	44,946	45,484
Україна	44,266	42,298	43,249	42,87	44,457	43,631
Видатки						
ЄС	46,487	50,629	50,276	48,788	49,102	48,670
Україна	47,433	48,554	49,004	45,627	48,744	48,449
Чисте кредитування/ запозичення						
ЄС	-2,391	-6,714	-6,433	-4,375	-4,156	-3,186
Україна	-3,167	-6,255	-5,755	-2,757	-4,287	-4,818
Чистий борг						
ЄС	48,707	55,84	60,18	62,717	66,259	68,179
Україна	18,340	31,936	38,416	34,455	35,169	38,709
Валовий борг						
ЄС	63,235	73,675	79,388	82,032	86,105	88,024
Україна	20,549	35,380	40,505	36,817	37,367	40,939
Баланс поточного рахунку						
ЄС	-0,959	0,058	0,031	0,361	1,003	1,685
Україна	-7,086	-1,477	-2,212	-6,269	-8,109	-9,155

Джерело: World Economic Outlook Database. — October 2014.

Цільові обмеження в контексті боргової стійкості мають відрізнятись по країнах та в часовому вимірі. При визначенні таких меж слід урахувувати ступінь розвитку фінансових ринків, можливості хеджування ризиків, спроможність уряду здійснити структурні реформи й консолідацію бюджету тощо.

Дані табл. 6 характеризують основні відносні макрофіскальні показники України та ЄС у 2008—2013 рр.

На стан державних фінансів України негативно вплинуло підвищення ризиків економічного розвитку в більшості країн протягом останніх років, що спричинило:

- 1) скорочення попиту на товари вітчизняного експорту через низькі темпи відновлення економіки за кордоном та посилення конкурентної боротьби на світових ринках;
- 2) утримання високих цін на енергоносії;
- 3) зростання валютних ризиків за нестабільного розвитку світових фінансових ринків;
- 4) погіршення умов залучення капіталу на іноземних фінансових ринках.

Виникли нові внутрішні ризики, які варто враховувати при розробленні програм розвитку фінансової системи України: продовження військового конфлікту на Сході України, анексія АР Крим і м. Севастополя, торговельні обмеження з боку Російської Федерації. Так, протягом попереднього року економічні показники східних областей, чия частка в загальноукраїнських показниках є значною, постійно погіршувалися та на кінець 2014 р. становили: в Донецькій області індекс промислової продукції у грудні зменшився

на 49,1 % проти грудня 2013 р., у Луганській — на 83 %; обсяги будівництва скоротилися в Донецькій області на 49,9 %, у Луганській — на 54,1 %; оборот роздрібної торгівлі знизився в Донецькій області на 37 %, у Луганській — на 49 %. Загалом по Україні обсяги промислового виробництва за 2014 р. зменшилися на 10,1 % порівняно з попереднім роком, причому найбільше постраждали експортоорієнтовані галузі. Підтримці економічного розвитку частково сприяло зростання обсягу сільськогосподарського виробництва у 2014 р. на 2,8 % порівняно з 2013 р.

За попередніми даними, у 2014 р. експорт товарів і послуг порівняно з аналогічним періодом минулого року знизився на 19,5 %, імпорт — на 26,6 %. За даними Державної служби статистики України, реальний ВВП у I кв. 2014 р. порівняно з відповідним кварталом 2013 р. зменшився на 1,2 %, у II кв. — на 4,6 %, у III кв. — на 5,3 %, а в IV кв. — на 15,2 % (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони АТО).

З огляду на загострення політичної й економічної ситуацій урядом вжито низку заходів із метою невідкладної стабілізації фінансового стану країни. На основі оновленого макроекономічного прогнозу в березні 2014 р. внесено зміни до Закону України “Про Державний бюджет України на 2014 рік” від 16.01.2014 № 713-VII. У результаті зменшено доходи держбюджету на 22,4 млрд грн, видатки та надання кредитів державного бюджету — на 26,3 млрд грн, дефіцит держбюджету скорочено на 3 млрд грн, відповідно до домовленостей із МВФ.

Вжито комплекс заходів, спрямованих на підтримання фіскальної стійкості. Зокрема, підвищено ставки плати за користування надрами для природного газу — з 25 до 28 %, газового конденсату — з 39 до 42 %; для руд чорних, кольорових металів і урановмісних руд запроваджено єдину ставку в розмірі 5 %; істотно збільшено ставки акцизного податку, збору за користування радіочастотним ресурсом; уведено збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з купівлі іноземної валюти, обкладання податком на доходи фізичних осіб доходів у вигляді процентів, нарахованих на суму поточного або вкладного (депозитного) банківського рахунку, процентів на вклад (депозит) члена кредитної спілки за ставкою 15 %.

Кабінет Міністрів України ухвалив низку рішень щодо забезпечення жорсткої економії бюджетних коштів та обмеження неперіоритетних і непершочергових видатків. Однак ескалація воєнних дій на Сході України помітно ускладнила економічну ситуацію, що негативно позначилося на виконанні бюджетних показників. Тому в липні минулого року парламентарії прийняли нові зміни до бюджету з метою коригування фіскальної політики відповідно до домовленостей із МВФ та вирішення нагальних питань, зокрема пов'язаних із боєздатністю держави. Видатки на армію було збільшено на 9,1 млрд грн, на відновлення інфраструктури східних регіонів — на 2 млрд грн.

Надходження до державного бюджету у 2014 р. становили 357,1 млрд грн, у т. ч. до загального фонду — 310,7 млрд грн. Проти 2013 р. надходження до

держбюджету зросли на 17,9 млрд грн, або на 5,3 %, а в порівнянних умовах (без урахування відшкодування ПДВ у сумі 6,9 млрд грн за спеціальним фондом державного бюджету за рахунок випуску ОВДП) — на 24,7 млрд грн, або на 7,3 % [16].

Касові видатки державного бюджету за 2014 р. проведені в обсязі 430,2 млрд грн, у т. ч. за загальним фондом — 371,1 млрд грн. Проти 2013 р. вони зросли на 26,8 млрд грн, або на 6,6 %. Касові видатки соціального спрямування були здійснені в обсязі 289,3 млрд грн (77 % обсягу видатків за загальним фондом). У 2014 р. касові видатки загального фонду державного бюджету на виплату заробітної плати та нарахувань для працівників бюджетної сфери становили 66,5 млрд грн, що на 4,6 млрд грн, або на 7,4 %, більше, ніж у 2013 р. Видатки держбюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення дорівнювали 80,6 млрд грн, на освіту, охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток — 44,2 млрд, на оборону — 27,4 млрд, на обслуговування боргу — 48 млрд грн [16].

Із державного до місцевих бюджетів було фактично надано трансфертів на загальну суму 130,6 млрд грн, тобто на 14,8 млрд грн, або на 12,7 %, більше, ніж у 2013 р., у т. ч. трансфертів із загального фонду — 116,8 млрд грн, що на 3,7 млрд грн, або на 3,2 %, перевищили показник 2013 р. Субвенції на забезпечення соціального захисту здійснені в обсязі 49,5 млрд грн, тобто на 1,3 млрд грн, або на 2,7 %, більше, ніж у 2013 р. [16].

У 2014 р. український уряд відновив співпрацю з МВФ за новою програмою stand by тривалістю 24 місяці на загальну суму 17,1 млрд дол. США. Фактично з першого й другого траншів на підтримку державного бюджету було спрямовано 3 млрд дол. Середньозважена процентна ставка за державними зовнішніми запозиченнями того року становила 1,25 % проти 6,18 % у 2013 р. [16].

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є новим етапом розвитку всебічних відносин, котрі передбачають політичну й економічну інтеграцію та відкривають шлях до подальших прогресивних перетворень і реформ. Тісніша інтеграція в умовах функціонування глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі як ключової складової Угоди стане потужним стимулом до економічного зростання. У цьому контексті великого значення набуває використання досвіду країн — членів ЄС із урахуванням особливостей сучасного соціально-економічного й політичного становища України.

Список використаних джерел

1. Коаліційна угода : проект / Верховна Рада України VIII скликання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://samopomich.ua/wp-content/uploads/2014/11/Koalitsiyna_uhoda_parafovana_20.11.pdf.

2. Стратегія сталого розвитку “Україна-2020” : схвал. указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

3. Програма діяльності Кабінету Міністрів України : схвал. постановою Верховної Ради України від 11.12.2014 № 26-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/26-19>.
4. Sustainability Assessments — Review of Application and Methodological Refinements / International Monetary Fund. — 2003. — 10 June [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.imf.org/external/np/pdr/sustain/2003/061003.pdf>.
5. Sustainability Report 2009 // European Economy. — 2009. — No 9.
6. Fiscal Sustainability Report 2012 // European Economy. — 2012. — No 8.
7. The IMF-FSB Early Warning Exercise: Design and methodological toolkit / International Monetary Fund. — 2010. — Sept. — 41 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2010/090110.pdf>.
8. Комплексна оцінка фіскальної стабільності в Україні. — К., 2008. — С. 8—17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.case-ukraine.com.ua/u/publications/88a105b34bf4c36f0aad378bb0789127.pdf>.
9. *Barnhill T.* Assessing Fiscal Sustainability Under Uncertainty / T. Barnhill, G. Kopits // IMF Working Paper. — 2003. — No 79. — P. 9—14.
10. Report on Public finances in EMU — 2012 // European Economy. — 2012. — № 4. — P. 34—43.
11. Council Directive 2011/85/EU of 8 November 2011 on requirements for budgetary frameworks of the Member States // Official Journal of the European Union. — 2011. — Nov. 23. — L 306. — P. 41—47.
12. Staying the Course of Fiscal Adjustment // IMF. Fiscal Monitor Update. — 2011. — June [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fm/2011/02/update/fmindex.pdf>.
13. *Бауманн Е.* Стандарти Європейського Союзу у сфері державних фінансів / Е. Бауманн // Фінанси України. — 2013. — № 12. — С. 21—32.
14. Council Regulation (EU) № 1177/2011 of 8 November 2011 amending Regulation (EC) № 1467/97 on speeding up and clarifying the implementation of the excessive deficit procedure // Official Journal of the European Union. — 2011. — Nov. 23. — L 306. — P. 33—40 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:306:0033:0040:EN:PDF>.
15. Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union / European Commission. — Brussels, 2012. — 24 p.
16. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2014 рік / М-во фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-ministerstva-finansiv-2014/>.